

Sheherazade, 1001 stories for adult learning Theoretical background for methodology: summary

Den här texten är en sammanfattning av hur man kan använda muntligt berättande som ett pedagogiskt redskap i vuxenutbildning och folkbildning. Den bygger på metoder och teorier som projektet Sheherazade samlat och utvecklat. Projektet har analyserat vetenskapliga texter och litteratur som handlar om vuxenutbildning och muntligt berättande. Muntliga berättare från hela Europa har intervjuats, de har bidragit med många erfarenheter från sitt arbete i kurser för vuxna.

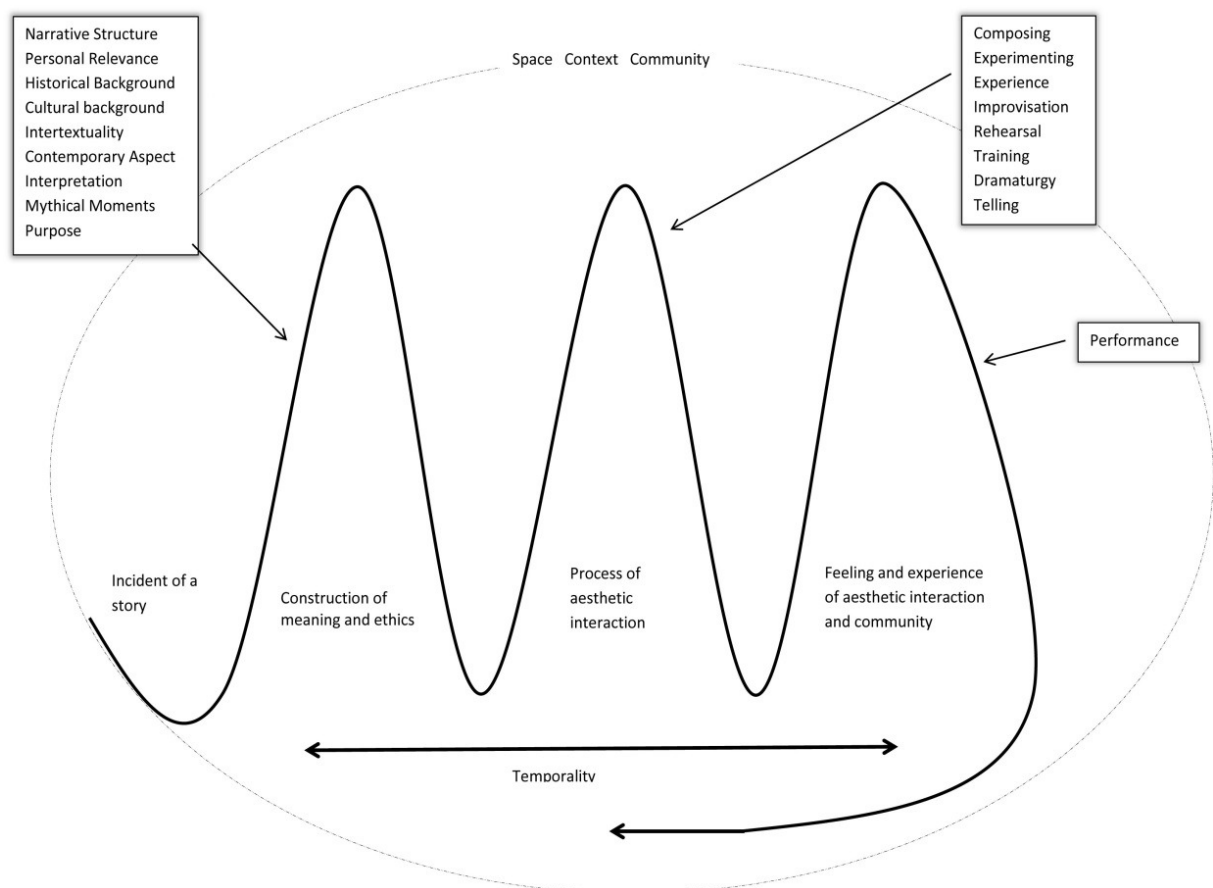
Först ger vi en definition av berättande och undersöker hur olika former av historier används i det muntliga berättandet. För att utveckla en användbar metodologi behöver vi också förstå vad som är viktigt i läroprocessen hos vuxna och vad som är användbart i berättandet för detta lärande.

Vi diskuterar också vilka kompetenser som kan bli resultatet när man använder muntligt berättande för språkinläring och integration

Slutligen gav analysen från intervjuerna idéer om hur vi skulle forma metodologin. Vi erbjuder också en litteraturlista för fortsatta studier.

En definition av storytelling

Storytelling eller muntligt berättande uppstår inte ur ett vacuum. För att visa detta vill vi föreslå en modell för "berättandets principer" gjord av den norska berättaren Heidi Dahlsveen.

I det grafiska diagrammet ovan visas att berättarprocessen börjar med "berättelsens plötsliga infall" ("incident of a story"). Momentet när berättaren får sin första presentation av berättelsen kan ske genom muntlig eller skriftlig kommunikation ("incident av muntligt berättande" eller "incidenten av en

skrivna text"). Berättelser kan också erhållas genom upplevelser (upplevelse incidenter), eller genom fantiserad handling. En del berättare använder "spontan händelse" och improviserar sin historia på plats.

I vilket fall får berättaren en historia. Det finns en samling faktorer som påverkar detta. Innan historien kan berättas, måste den ordnas i narrativa sekvenser. Valet av vilken historia som berättas är individuellt och baseras på den personliga betydelse som berättaren ger en enskild berättelse. Berättarens livserfarenheter och kulturella bakgrund, publiken och själva berättelsen är också viktiga faktorer att ta hänsyn till.

"Intertextualitet" refererar till hur en specifik berättelse kopplas till andra historier. Det kan finnas flera versioner av samma berättelse i olika kulturer. Vilken sorts historia som än berättas, folksagor, myter etc., så måste det finnas en länk till ett moment av samtid som gör berättelsen relevant för publiken. Det finns också särskilda uppfattningar som härrör från historiska mytologiska berättelser, och som man ännu idag refererar till. Idén om "Oidipuskomplexet" är ett sådant exempel.

En historias förankring i samtiden uppnås delvis genom den tolkning berättaren intuitivt gör medan historien berättas. Motivet och målet med att berätta en särskild historia påverkar också hur den tolkas och levereras. Vi hävdar med kraft att muntligt berättande är både en kreativ och föreställande, framförd konstform, inte en enkel recitation eller uppläsning av en skriven text. Det är i högsta grad en interaktiv aktivitet, som kan särskiljas från andra typer av kulturella och sociala aktiviteter. Detta illustreras i det grafiska diagrammet i fasen "Aesthetic interaction" (estetisk växelverkan). Genom att berätta en historia, återvänder vi till den första fasen "incident of a story", (berättelsens plötsliga infall). En gång berättad, kommer historien att erbjuda sig själv till att berättas igen och den startar en kreativ process för kommande berättelser.

Olika typer av muntliga berättelser

Muntliga berättare använder flera olika typer av berättelser. En vanlig typ är de "traditionella", vilka kan vara av följande genrer: myter, legender, fabler, sagor, sägner både äldre och moderna (s.k. "urban legends"), berättelser från andra kulturer m.fl. De flesta anser att dessa berättelser är fiction, medan några menar att det kan finnas en tro, ibland kulturell, på somliga av dem. Traditionella berättelser kan ibland beröra publiken djupt, på samma sätt som musik kan göra.

En annan typ av berättelser är de personliga berättelserna, ibland kallade livsberättelser. Dessa personliga berättelser finns i varje människa och är erfarenheter från det egna livet. Det kan också vara berättelser som delas av familjen, grannarna eller samhället. Dessa berättelser kan vara helt anekdotiska eller självbiografiska, eller som de traditionella, uppdiktade. Det är värt att tänka på att personliga berättelser inte behöver vara sanna. När man berättar en sann historia kan denna bli en starkt renande upplevelse. Det är viktigt att den som berättar känner sig bekväm när denne berättar en personlig historia.

Det finns en mer vågad typ av berättande som kopplas till ett improviserat muntligt narrativ, eller enklare uttryckt, berättelsen som skapas under framträdandet, här och nu och på plats. Dessa improviserade historier kan baseras på traditionella, diktade eller absurda berättelser. Detta sätt att berätta kan ofta visa något djupt och meningsfullt hos berättaren, publiken och/eller arrangemanget vid berättartillfället.

Vad är traditionellt berättande?

Även om Sheherazade tar in många olika typer av berättelser i projektet, så är vi inriktade på hur dessa berättelser används i en traditionell muntlig berättarprocess. När vi talar om traditionellt berättande så betyder det inte nödvändigtvis att alla berättelserna är traditionella, bara att framförandet är traditionellt.

Kursplanen i "berättarkurserna" på Högskolan Oslo och Akershus, Fakulteten för teknik, konst och design, beskriver traditionellt berättande på följande sätt:

"Traditionellt muntligt berättande är en konst och en form av kommunikation som skapar inre bilder i lyssnarens fantasi, snarare än att det visar eller dramatiserar synliga bilder.

Traditionellt muntligt berättande uppstår som en öppen och direkt tvåvägskommunikation mellan berättaren och publiken (lyssnaren), och erbjuder interaktion mellan de närvarande."

Definitionen som utgår från en särskild tradition, kanske utesluter ett antal sätt och tekniker för traditionellt berättande. Men definitionen tydliggör något viktigt med detta berättande, dess förmåga att skapa inre bilder. Denna framhäver lyssnarens aktiva roll i en berättarföreställning.

I boken "The world of storytelling" av Anne Pellowski, beskrivs traditionellt berättande på följande sätt:

"... är den helhet i situationen när muntligt berättande i vers eller prosa, framförs eller leds av en person inför en levande publik, vare sig berättelsen framförs i tal, reciteras, är inlärt muntligt, från tryckt eller skriven text, eller från inspelningsapparater. Ett syfte måste vara underhållning och nöje. Det måste också finnas åtminstone ett litet inslag av spontanitet i framförandet."¹

Den här definitionen är kanske för bred, den kan lätt anpassas till monologer, en lärare som undervisar i klassrummet etc. Den utesluter också att berättarna kan uppträda i grupp. Ändå säger dessa två beskrivningar något viktigt om traditionellt berättande: Fokus sätts på "inre bilder", aktiviteten sker i ett "live-framträdande", (här och nu-sammanhang). Dramatiska "verktyg" tonas ner och det spontana och improviserade är viktiga delar i kommunikationen. Den sociala situationen, var aktiviteten händer, varför det berättas, berättarförmågan och publikens sammansättning, är alla viktiga delar för att förstå traditionellt berättande. Religionshistorikern Brita Pollan trycker särskilt på den sociala kontexten i sin bok "Samiske beretninger" (Sami stories):

"Muntliga berättelser kräver – liksom all kommunikation – att de som är mottagare behöver de nödvändiga associationerna. Bra skildrade historier hushåller med det som är nödvändigt för berättelsen, genom att utarbeta spännande motiv som alla vill höra om och om igen."²

I en berättande situation, förutsätts att det finns ett gemensamt språk som fungerar mellan berättaren och lyssnarna. Något som karaktäriserar en framgångsrik historia, är att berättaren behåller lyssnarens intresse och uppmärksamhet. Språket är både verbalt och ickeverbalt. Där finns ord, rytm, pauser, gester, ljud och "situationsmedvetenhet". Hela berättaruttrycket ska förstås som en helhet.

Under berättarprocessen samverkar lyssnaren med berättaren. Publiken är aktiv på en jämbördig nivå med berättaren. Det är av vikt att det finns en bra kemi redan innan berättaren startar sitt framträdande. Berättaren är ansvarig för att skapa denna goda kemi. Det första antagandet är att berättaren känner sin publik. Berättaren ska också förbereda rummet, hur ser det ut? Hur känns det? Hur ska det möbleras? Det är viktigt att fundera över hur/var publiken ska sitta. Det är berättaren som formar sammanhanget som behövs för att berättandet ska ta plats på ett bra sätt. Förankrad i detta genomtänkta sammanhang, innehåller berättelsen mer än vad man kan tro. Till slut behövs en allmän förståelse för att sociala sammanhang är viktiga för berättandets process.

Kortfattat kan vi säga att traditionellt muntligt berättande måste innehålla följande delar: En berättelse (som i sin tur har sina komponenter), en berättare och en lyssnare. Dessa delar är samtidigt närvarande, de skapar och påverkas av den sociala kontexten. En viktig komponent för situationen är också spontanitet.

Dagens traditionella muntliga berättande kan mycket generellt delas in i följande kategorier:

- Traditionellt berättande som uppträdande, eller framförd konst. Berättarkonceptet är riktat mot "scenframträdande". Berättaren arbetar medvetet med detta framträdande som inte ska

¹ Pellowski, A. *The World of Storytelling*. Hw Wilson Company, 1990.

² Pollan, B. *Samiske beretninger*. Aschehoug, 1997.

blandas ihop med något "teatraliskt". Berättarens fokus är att använda scenutrymmet, dramaturgin, kroppen och språket etc. Målet är att ge publiken/lyssnarna en bra estetisk, reflekterande och underhållande upplevelse. Det är få berättare som enbart arbetar med scenframträdande.

- Corporate storytelling, ofta kallat näringslivberättande: Berättande som används i många typer av organisationer, institutioner och företag. Berättandet kan användas för att stärka företag, vässa ett budskap, kommunicera ett varumärke, skapa samhörighet för en grupp etc.
- Helande och terapeutiskt berättande är en populär och växande kategori av berättande i Europa. Huvudfokus ligger på att använda sagor och mytiska arketyper för att stötta olika sorters helande och/eller terapeutiska processer.
- Traditionellt berättande som ett redskap i utbildning. Berättandet används både i formell och icke formell utbildning samt i folkbildningen. Det används både för barn, ungdomar och vuxna. Sheherazadeprojektet ryms under denna kategori och härnäst kommer vi i huvudsak att koncentrera oss på denna inriktning.

Vi vill dock understryka att kategorierna inte är entydiga, de kan ibland gå i varandra. Professionella berättare arbetar ofta i flera eller i alla fyra kategorierna.

Teorier om vuxnas lärande

Sedan publiceringen av Malcolm Knowles bok *"The adult learner: A Neglected Species"*³, 1973, har teorier om vuxenlärande bidragit till en växande debatt om vad som är bäst när man arbetar med vuxna. Boken innehåller fyra antaganden. För det första vill den vuxne själv kunna styra över sitt lärande. Malcolm menar också att experimenterande är mer effektivt än passivt lyssnande. För det tredje har den vuxne särskilda behov och mål som uppstår ur dennes livssituation, t.ex. nytt arbete, äktenskap etc. Slutligen är den vuxne mer kompetensinriktad när denne ska utbilda sig vidare. Den vuxne vill snabbt kunna använda sina nyförvärvade kunskaper och färdigheter.

I texten "Adult Learning: What Do We Know for Sure?" av Ron och Susan Zemke⁴ undersöks också de vuxnas behov. Deras forskning baseras på en genomsökning av forskningen inom området sedan 1970-talet. De argumenterar att vuxenlärandet bör vara problembaserat, så att deltagarna bättre kan handskas med svåra problem och förändringar i livet. När man vill skapa en god atmosfär och förutsättning för vuxnas lärande trycker de på att en säker, behaglig och respektfull omgivning, som stärker deltagarnas självkänsla är viktig. Forskarna fortsätter med hur viktigt det är att en god kursledare "förstår att vuxna faktiskt riskerar att förlora något i klassrummet. Deras självkänsla kan rubbas när ska lära sig något nytt inför sina kurskamrater" (ibid).

Muntligt berättande i lärande

Vi har undersökt behov som vuxna har för sin läroprocess, och sett att det är viktigt med interaktion, integritet och problembaserat lärande. Tillit är också nödvändigt för en bra process. Vi har också tittat närmare på hur berättarförloppet kan formas.

Hur ska muntligt berättande och vuxenlärande kopplas samman? Vi anser att berättandet svarar mot de behov som vuxna har i läroprocesser. Det stöder ett flexibelt och kreativt förlopp som kan fungera bra i klassrummet. Vi håller med Marsha Rossiter⁵ som menar att muntligt berättande är bra för både

³ Knowles, M. S. *The adult learner: A neglected species*. Houston: Gulf Publishing Company, 1973. Revised Edition, 1990.

⁴ Zemke, R. & Zemke, S. *Adult Learning: What Do We Know For Sure?* Training. 32, 6, 31–40, 1995.

⁵ Rossiter, M. *Narrative and stories in adult teaching and learning*. ERIC Clearinghouse on Adult Career and Vocational Education, Columbus, OH, 2002. (Eric Reproduction Document No. ED 473147).

innehåll och metod. När det fungerar som bäst kan berättandet erbjuda flera olika vägar för att nå kursens mål. Genom litteratur och praktisk kunskap kan vi sammanfatta, att muntligt berättande, när det används som ett pedagogiskt verktyg:

- a) hjälper deltagarna att beskriva och förstå läroprocessen
- b) stärker deltagaren
- c) stödjer kommunikation
- d) inspirerar personlig utveckling
- e) engagerar deltagaren

En närmare titt på dessa teman kan fördjupa varför berättandet är ett bra verktyg i kurser inom vuxenlärandet.

a) Hjälpa deltagare att beskriva och förstå läroprocessen

M. Carolyn Clarc och Marsha Rossiter (ibid) som förespråkar "narrative learning theory", menar att berättelser är bra för att förstå en läroprocess som helhet. Samtidigt föreslår Peg C. Neuhauser⁶ att berättelser kan vara effektiva undervisningsredskap därför att de är trovärdiga, minnesvärda och underhållande. Via berättelser kan idéer och abstrakta koncept göras begripliga på ett mer vardagligt sätt genom allmängiltiga mänskliga erfarenheter.

Nanci M. Burk⁷, har i sitt arbete med studenter som på olika sätt befinner sig en "riskzon" sett att det muntliga delandet, har hjälpt dem med att utifrån se på sina livsupplevelser. För många var berättandet ett sätt att få insikt och djupare förståelse för världen. Ett sätt att söka mening och reflektion.

b) Stärka deltagaren

En annan fördel med det muntliga berättandet som pedagogiskt verktyg, är den förtroendefulla miljön, hjälper deltagare att lita på sitt eget värde, sina erfarenheter och kunskaper. Burk förklarar att "genom delandet av berättelser, tillåts studenterna att inse betydelsen, giltigheten och inverkan som deras kulturella arv har som möjlighet för lärande. Detta oberoende av kulturella olikheter". Eftersom de är aktiva deltagare i berättarprocessen, har deltagarna en "röst" i läroprocessen och kan vara mer proaktiva aktörer (ibid). Eftersom deras erfarenheter och unika färdigheter är något som räknas, kommer de att känna att deras bidrag under kursen är respekterade på ett jämbördigt sätt.

c) Stärka kommunikation

En viktig sak med muntligt berättande är att det strävar efter interaktivitet. När deltagarna berättar en historia stärks den personliga nivån och förmågan att kommunicera i en grupp. Interaktionen bidrar till att skapa ett sammanhang av tillit. Det stimulerar också ett kulturellt utbyte. Burk påpekar att berättandet ger både lärare och deltagare möjligheten till en läromiljö som stimulerar multikulturell dialog.

Från en mer pedagogisk utgångspunkt kan det utbyte som sker i berättandet vara ett bra verktyg. Språkträning är ett bra exempel som Cooper och Stewart⁸ argumenterar för, ett sätt där läraren utför "modellering". Det är en process där läraren demonstrerar för studenten vad denne behöver göra (t.ex. säger ett ord för att visa på rätt uttal). Cooper och Stuart menar att utan interaktion mellan lärare och elev fungerar "modellering" dåligt. Muntligt berättandet skulle kunna vara en kreativ modell för denna process.

⁶ Neuhauser, P C. *Corporate Legends and Lore: The Power of Storytelling as Management Tool*. New York: McGraw-Hill, 1993.

⁷ Burk, N. M. *Empowering at-risk students: Storytelling as a pedagogical tool*. Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association, Seattle, WA., 2000.

⁸ Cooper, P. & Stewart, L. *Language skills in the classroom: What research says to the teacher*. Washington, DC: National Education Association, 1982.

d) Inspirera till personlig utveckling

Eftersom muntligt berättande är en interaktiv process kan det stödja tillväxt och utveckling på en personlig nivå. Susan E. Butcher menar att berättelser stärker tänkande "utanför de invanda ramarna". Detta kan få deltagarna att fundera över sådant de aldrig tänkt på tidigare. Alterio⁹ anser att "Berättande är ett mycket bra redskap för lärande eftersom det på allvar tar hänsyn till deltagarnas behov och använder deras kulturella bakgrund för att skapa mening."

Vikten av "reflekterande dialog" är ett annat återkommande tema i teoridiskussionen. William Isaacs, författaren till *"Dialogue and the Art of Thinking Together"*¹⁰, anser att reflekterande dialog är en process "där en person börjar fundera över de underliggande strukturer och orsaker som styr det som denne tänker och gör, och börjar se mer kritiskt på sådant som tagits för givet." Berättandet kan stärka och tydliggöra denna process. McDury and Alterio¹¹ säger "vår förmåga att uttrycka oss i berättande former låter oss inte bara återskapa, omvärdera och förändra händelser, det ger oss också möjlighet att lära oss mer genom att diskutera upplevelsen med andra som kan ge en alternativ bild av historien."

e) Engagera deltagarna

Eftersom muntligt berättande är en aktiv process, minskar passiviteten hos deltagaren. Frances Miley¹² beskriver utifrån sin erfarenhet som lärare, berättandets möjligheter att skapa mer entusiastiska och ansvarstagande deltagare av "oengagerade studenter". Det är möjligt tack vare att det muntliga berättandet stimulerar en bekant referenspunkt som kan vara utgångspunkten för lärandet samt skapar förtroende bland deltagarna. Enkelt uttryckt, "intresserade studenter är engagerade studenter" (ibid).

Efter att i åratal ha undervisat i bokföring hade Gary L. Kreps svårt att hålla intresset uppe bland studenterna. Han införde berättande, och insåg att detta inte bara tjänade som ett verktyg för lärprocessen, det gav honom också tillfälle att komma närmare studenterna.

*"Berättelserna gjorde mina lektioner mer personliga. De skapade en kamratlig stämning och tydliggjorde viktiga kursdelar och teorier, samt ökade klassens delaktighet. Berättelserna utvecklade mer personliga relationer som gick bortom klassrummet. Vi blev alla delar i en gemensam "berättargrupp". Vi blev vänner och förtrogna, likväl som uppskattade klasskamrater. Jag rekommenderar verkligen andra lärare att utveckla sätt för att använda berättelser som gör klassen mer berikad, personlig och vänskaplig."*¹³

Muntligt berättande tillåter vuxna deltagare att relatera till sin lärare och varandra som människor, inte bara i den typiska lärare-elev relationen. En annan fördel är att berättandet för in mänskliga element i själva lärprocessen. Det visar att lärande inte bara är ett memorerande av fakta. Lärandet kan också innehålla känslor. Maxine Alterino menar att berättande stärker studenternas möjlighet att integrera både känslor och tankar, både ett subjektivt och ett objektivt sätt att möta världen.¹⁴

Enligt Alterio kan det muntliga berättandet, "när det används genomtänkt, reflekterande och formaliserat, stärka samarbete och stimulera studenternas kritiska tänkande. Det kan också fånga situationens komplexitet, blottlägga multipla perspektiv, skapa upplevelse, förstärka eftertänksamhet samt skapa ny kunskap" (ibid). Alterio avslutar:

⁹ Alterio, M. G. *Using Storytelling to Enhance Student Learning*. Higher Education Academy, 2002.

¹⁰ Isaacs, W. *Dialogue and the art of thinking together*. New York: Doubleday, 1999.

¹¹ McDury, J and Alterio, M. G. *Learning through Storytelling: using reflection and experience in higher education contexts*. Palmerston North: Dunmore Press, 2002.

¹² Miley, F. *The storytelling project: innovating to engage students in their learning*. Higher Education Research and Development, 28, No 4, August 2009, 357-369.

¹³ Kreps, G. L. *The power of story to personalize, enrich, and humanize communication education: My own story about having fun spinning tales, and illustrating key points in the classroom*. Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association, New York, NY., 1998.

¹⁴ Alterio, M. G. *Using Storytelling to Enhance Student Learning*. Higher Education Academy, 2002.

"Att utbilda genom berättande är att på allvar ta hänsyn till människors behov och att skapa mening genom upplevelser. Det är också att kommunicera detta till andra, samt att lära oss mer om oss själva och världen. Muntligt berättande skapar utrymme för reflekterande dialog, stimulerar samarbete samt efterfrågar och bidrar med ny kunskap" (ibid).

Kompetens för integration och språkutbildning

Ett stort antal kompetenser kan utvecklas genom storytelling. De är relaterade till oracy (muntlig kompetens), literacy (läs- och skrivkunnighet) och kommunikation, men också kulturell medvetenhet, identitetsskapande och social kompetens. Forskning har gjorts på betydelsen av berättande i kompetensutveckling, men praktiskt taget allt hänvisar till barn och ungdomar. Exempel på rapporter från sådan forskning, av Will Coleman¹⁵ eller Robin Mello¹⁶, och kan hittas på nätet. Sheherazade fokuserar på vuxna. Varje partner, studerar vad som händer i pilotprojektet för att få ett bättre resultat. Det ger en överblick av effekterna och fördelarna med att använda storytelling inom vuxenutbildning.

Oracy och literacy, den verbala förmågan

Språket är grunden för vår kultur. Det är viktigt att vi ger vuxna och mindre gynnade grupper rika upplevelser av ord, ljud, intonation, rytm och meningsbyggnad genom att de får använda språket. Förmågan att tala väl är nödvändig för att kunna delta i samhället. Vuxna bör uppmuntras att öva denna färdighet. Att dela berättelser kan stärka vuxnas förmåga att tala, lyssna, läsa och skriva.

Många lärare och forskare hävdar att storytelling bidrar till muntlig utveckling och till läs- och skrivkunnande. Enligt Lucy Parker Watkins¹⁷ inkluderar dessa färdigheter minnesträning, observationsförmåga, utveckling av ordförrådet, förmåga att skapa sekvenser, problemlösning, engagemang i det språkliga samspelet och förmågan att göra förutsägelser.

Att lyssna till berättelser är en social upplevelse som utvecklar den muntliga förmågan och förmågan att själv berätta. Traditionella berättelser brukar erbjuda ett mer omfattande ordförråd och en mer komplex grammatik än vanliga samtal. NCTE¹⁸ säger, i Position Statement från deras Committee on Storytelling: "Lyssnarna möter både kända och nya språkliga mönster i berättelsen. De lär sig nya ord eller nya kontexter för redan bekanta ord".

Ruth Kirkpatrick¹⁹, i "Stories Always" (2012), hävdar att storytelling ökar förmågan att lyssna. "Lyssnarna är motiverade, för de vill höra vad som kommer att hända härnäst ... Uppmärksamhet uppnås av blandningen av berättandet, av kommunikationen mellan berättare och lyssnare, och av själva berättelsen." Storytelling uppmuntrar också talet. "Detta beror delvis på att berättaren och lyssnaren redan inrättat en 'konversation' medan historien berättas, fast det på ytan kan tyckas vara en envägskommunikation." (ibid.).

NCTE hävdar också: "Elever som söker detaljer om en händelse de berättar muntligt, kommer senare att hitta detaljerna lättare när de ska fånga samma händelse i skrift. Teoretiker inom skrivinläring värdesätter repetitionen, och skissandet, när en episod komponeras. De som regelbundet får höra berättelser förvärvar undermedvetet en förtrogenhet med berättandets mönster och börjar förutsäga kommande händelser. Både nybörjare och erfarna läsare måste använda sin förståelse av mönster när de tar sig an okända texter. Sedan kan de återskapa dessa mönster i både muntliga och skriftliga kompositioner. Elever som regelbundet berättar historier blir medvetna om hur en publik påverkas av berättelser, och de bär med sig den medvetenheten in i sitt skrivande."

Förmågan att kommunicera

¹⁵ Will Coleman (2001) "**Literacy through storytelling**", Cornwall Learning Forum

¹⁶ Robin Mello (2001), The Power of Storytelling

¹⁷ Lucy Parker Watkins (2010), The Educational Benefits of the Art of Storytelling

¹⁸ National Council of Teachers of English on:

<http://www.ncte.org/positions/statements/teachingstorytelling>

¹⁹ Ruth Kirkpatrick (2012), Stories Always

Sean Buvala²⁰ kallar på sin webbsida, storytelling för all kommunikations "moder". Varje konstform bygger på berättelser för att förmedla mening. Han presenterar tre grundläggande skäl till att berättande hjälper till att förbättra presentationsteknik:

1. Storytelling lär dig att tänka stående, framför publiken. När du blivit en god berättare har du måst lära dig att justera din energi och ditt tempo, för att matcha publikens reaktioner.
2. Storytelling lär dig att vara spontan. Som berättare har du lärt dig att lita på din förmåga att "se" en historia när den händer.
3. Storytelling hjälper dig att tänka på de djupare betydelseerna i det du vill säga. När du anpassar personliga och traditionella berättelser till dina presentationer, kommer du att tvingas tänka på djupare betydelse i det du kommuniserar.

Fantasi, kreativitet och att lära sig lära

Storytelling använder fantasi, språk och gester för att skapa scener i huvudet på lyssnaren. Både att berätta och att lyssna till en väl berättad historia uppmuntrar vuxna att använda sin fantasi²². Luke E. Yackley²¹ (2007), säger: "När vi hör en berättelse, skapar hjärnan aktivt bilder och karaktärer och agerar ut dem på scenen i våra huvuden. Självklart konstruerar varje person en egen scen och karaktärerna ser olika ut, men vi skapar scener som blir meningsfulla och relevanta för var och en av oss på ett mycket personligt sätt." Att utveckla fantasin bidrar till självförtroende och personlig motivation. Det får vuxna att tänka ut nya och innovativa idéer. "Genom samverkan med en tänkt värld, utvecklar lyssnaren också viktiga färdigheter i problemlösning, överväger alternativ och konsekvenser"¹⁹.

Kulturell medvetenhet och identitet

Begreppet identitet betecknar en persons känsla av vem han/hon är och de beskrivningar av jaget som en person tillskriver betydelse och värde. De flesta människor använder en rad olika identiteter för att beskriva sig själva, både personliga och sociala identiteter. (Martyn Barrett m.fl.) "Storytelling kan vara en intressant väg att upptäcka hur vi blev de människor vi är, liksom familjer och subkulturer inom det större samhället"²². Berättelser erbjuder ett fönster in i den kultur de kommer ifrån, liksom en spegel av mänskligheten. Storytelling ger vuxna en känsla av historia, en känsla av gemenskap, en känsla av generationer och en känsla av arv.

Storytelling är ett sätt att uttrycka individuell och kulturell identitet, bjuda in lyssnaren att identifiera sig med "den andra". Den som får berätta sin historia och blir lyssnad på får en känsla av att vara en del av gruppen. Att bli lyssnad till och att höra andra, skapar band av förståelse och respekt. "Både berättare och lyssnare finner en del av sig själva i berättelser. Genom symbolernas språk, kan barn och vuxna genom en berättelse agera ut de rädslor och konflikter som inte lika lätt uttrycks i vardagliga samtal. Berättelsens karaktärer representerar det bästa och sämsta hos människan. Genom att muntligt utforska berättelsens territorium, utforskar vi oss själva, oavsett om det sker genom gamla myter och folksagor, litterära noveller, moderna bilderböcker eller dikter."¹⁸ Genom berättelser utvecklar vi också förståelse och tolerans för olikheter.

Social kompetens

Vi kan återigen citera Ruth Kirkpatrick (ibid.): "Att engagera oss i en berättelse hjälper oss utveckla empati och emotionell kompetens. ... genom att höra om någon annans svårigheter. I en berättelse, kan lyssnaren känna empati och se resultatet av huvudpersonens handlingar. Processen förbättrar självreflektion och personligt uttryck, förutom att ge potentiella förebilder och roll-modeller."

"Berättande av traditionella folksagor är ett skonsamt sätt att vägleda unga människor mot konstruktiva personliga värderingar genom att presentera fantasifulla situationer där resultatet av både kloka och okloka handlingar och beslut kan ses. Att bli verbalt skicklig kan bidra till

²⁰ Sean Buvala on www.seantells.com

²¹ Luke E. Yackley (2007), Storytelling, a Key to Adult Learning

²² Forest, H on www.storyarts.org

förmågan att lösa personliga konflikter utan våld. Förhandling, diskussion och finkänslighet är fredsskapande färdigheter.²²

Berättandet som pedagogiskt redskap: Ett metodologiskt tillvägagångssätt

Som vi har sett finns det en stark teoretisk grund som stödjer användandet av muntligt berättande som pedagogiskt verktyg. Men för att det verkligen ska införas som redskap, behövs ett konkret metodologiskt tillvägagångssätt som kan användas i praktiken. Under intervjuerna med berättarna har vi mött några trender som särskilt visar på integrationen mellan lärande och berättande.

Under intervjuerna med de professionella berättarna såg vi några tydliga metodologiska inriktningar som de använde när de införlivade muntligt berättande i vuxenlärande.

Några tillvägagångssätt eller teman framstod som särskilt användbara. Teman som de använde när de integrerade muntligt berättande och berättelser i vuxenlärande. I följande text föreslår vi en metodologisk struktur baserad på dessa teman.

Förberedelse uppvärmning	& Praktiska aktiviteter	Workshop Att tala/berätta	Framträdande (valbart)
Etablera kursens mål	Aktiviteter med fysiska övningar/ gester/ andning etc.	Aktiviteter/övningar som utforskar särskilda teman som relaterar till berättande och till kursens mål	Deltagarna intar scenen för att berätta sina historier inför publik.
Skapa kursens atmosfär	Ordövningar och arbete med att tala.	Deltagarna berättar och lyssnar på sina egna/kamraternas historier	Framställningen gynnar både berättandet och resultatet av läroprocessen
Etablera förtroende mellan deltagarna	Övningar för att berätta och minnas en berättelse.		
Förbered deltagarna att tänka kreativt. (ofta genom att starta kursen med en berättelse).	Mycket viktigt med praktiska aktiviteter/övningar.		

Berättarnas erfarenheter innehöll också ett antal praktiska övningar för att användas i detta metodologiska förhållningssätt. Många av dessa övningar finns beskrivna i kapitel 3, i Sheherazade manualen.

Förberedelsefas och uppvärmning

Många av berättarna vi talade med var överens om att en förberedelsefas är avgörande för en framgångsrik användning av muntligt berättande i klassrummet. Det är mycket viktigt att ge deltagarna en chans "att värma upp" innan du arbetar med berättelser, särskilt om deltagarna är oerfarna i att som vuxna berätta och lyssna till berättelser. Uppvärmningsövningar kommer inte bara att förbereda dem för det arbete som följer, det ökar också deras självförtroende och minskar den spänning och nervositet som de kan ha. Chlup och Collins konstaterar att "uppvärmningsövningar" är ovanliga i vuxenutbildningen, de betonar hur viktigt det är att en grupp blir uppvärmd.

"Övningar som bryter isen, stärker hela gruppens deltagande. Det skapar en känsla av tillhörighet och fokus på utveckling. Övningar som skapar energi kan användas för "mental omställning" och för att rensa hjärnan. Detta stärker vitalitet och entusiasm för fortsättningen. Dessa aktiviteter innebär också fritt utbyte av information samt ökad kommunikation mellan deltagarna. Vi har sett att enkla namnövningar, förutom att lära sig namnen på deltagarna, också ger gruppen glädje. Övningarna etablerar empati och skapar den trygga miljö som är viktig för lärande.²³

²³ Chlup, D., & Collins, T. (2010). Breaking the ice: Using ice-breakers and re energizers with adult learners. *Adult Learning*, 21(3/4), 34-39.

Uppvärmningen får inte bara lämnas åt kurs- eller terminsstarten. Uppvärmningsövningar behövs varje kurstillfälle eller kursdag. "Energiinjektioner" kan användas när energin i gruppen går ner, eller gruppmoralen vacklar och någon ställer sig bredvid, eller efter en längre paus för att återställa fokus (ibid.).

Fyra tydliga "uppvärmningsnivåer" nämndes i våra intervjuer:

- a) Att sätta upp mål för utbildningen
- b) att skapa rätt atmosfär för utbildning (utformningen av rummet, etc.)
- c) skapa tillit och förtroende mellan deltagarna
- d) förbereda deltagarna att arbeta kreativt (ofta genom att börja med en berättelse)

a) Sätta upp mål

De berättare som intervjuades på Irland menade att innan muntligt berättande kan användas i klassrummet, måste lärarna känna sig bekanta med att berätta historier och tycka om det. Det är också viktigt att de känner till något om deltagarnas bakgrund, och att de kan hitta berättelser som passar eleverna. Caroline Sire, en fransk berättare, startar varje kurs med frågan om vad deltagarna förväntar sig av utbildningen och vad de skulle vilja för att känna sig nöjda. Baserat på svaren kan hon lättare planera kursen. Den bulgariska berättaren Leah Davcheva har en lösare struktur, hon låter aktiviteterna påverkas av hur kursen och deltagarna utvecklas. Hon är också uppmärksam på hur deltagarnas berättelser blir och på hur de berättar dem. När det behövs, diskuterar hon med deltagarna i förväg, för att höra deras tankar om innehållet i utbildningen.

b) Skapa stämning

Davcheva anser att skapandet av god stämning är avgörande för om kursen ska bli bra, inte minst i vuxenutbildning. Hon argumenterar för vikten av att utbildaren känner till i vilket sammanhang kursen ingår, deltagarnas bakgrund och målen för kurs/deltagare. Man måste också ha överblick över vilka berättelser som ska väljas eller om andra berättare ska bjudas in. Att våga utsätta sig för gruppen, våga vara sårbar, är också mycket viktigt anser Davcheva. Att vara ärlig och att ens beteende och historier på något sätt hör ihop, är viktigt för trovärdigheten, trovärdighet är i sin tur avgörande för att skapa tillit i gruppen. Utbildarna måste komma ihåg att de ska framkalla fler historier bland deltagarna än de själva berättar. Öppenhet, respekt och rättvisa är också viktigt. Slutligen tillägger Davcheva, att när utbildaren planerar kursen måste denne vara säker på att det avsätts tillräckligt med tid för deltagarna att få dela berättelser

c) Bygga förtroende

För att muntligt berättande ska fungera i vuxenlärande, måste deltagarna känna sig bekväma med att dela sina berättelser med andra. Den franske berättaren Jacques Combes rekommenderar att läraren ska lugna deltagarna med att deras egna livshistorier har ett stort värde. Han ska också se till att de används i kursen. Om deltagare t.ex. har svåra flyktningupplevelser blir en bra gruppdynamik mycket viktig. I sin nuvarande kurs med nyanlända invandrare, fokuserar han på att skapa en trygg och hemtrevlig miljö för studenterna, så de kan lita på varandra och bli mer öppna. Detta gör han med kroppsövningar, fantasi, tal, osv. Han använder också gemensamma måltider, där deltagarna tar med sig traditionella maträtter från sina respektive kulturer.

Liksom Combes fokuserar den engelske berättaren David Hearthfield på att skapa tillit och trygghet i gruppen. Det han börjar med är att förvissa sig om att deltagarna har godtagit målen som utbildningen har. Han försöker göra kursens mål, uppläggning och innehåll tydligt, och att det stämmer med det som deltagarna har uppfattat när de när de anmälde sig till utbildningen. Innan och i början av kursen lyssnar han också av deltagarnas förväntningar och önskningar. Detta följs upp med gruppens regelbundna reflexioner under kursen. För att skapa en trygg atmosfär sätter Hearthfield klara regler, så att deltagarna kan vara lekfulla, experimentella samt utsätta sig för "osäkerheter" där han

och kamraterna kan stötta den som vågar berätta sina historier. Efter kursens slut är han tillgänglig för att samtala om deltagarnas erfarenheter och frågor.

Combes och Hearthfield är inte de enda berättare som betonar hur viktigt det är att etablera förtroende och trygghet när de använder berättande i vuxenutbildning. Eirwen Malin, berättare från England, anser det nödvändigt att snabbt etablera kontakt mellan kursledare och deltagare.

Malin försöker skapa en stillsam och bekväm omgivning med en ganska liten grupp studenter om det är möjligt. På ett liknande sätt menar Suse Weisse att avslappning är viktigt för att skapa gruppkänsla. Hon rekommenderar att kursen startar med en längre berättelse, där deltagarna får börja med att lyssna i lugn och ro. Johan Einar Bjerkem, tysk berättare, börjar med en berättelse, så deltagarna får en bild av vad kursen kommer att erbjuda.

d) Förbereda deltagarnas kreativitet

Förberedelseövningar kan innehålla fysiska moment, t.ex. lekar som stimulerar tillit och kreativitet, namnlekar samt röst- och koncentrationsövningar. Att starta kurstillfällena med en berättelse är ett bra sätt för att ge deltagarna tillfälle att träna lyssnandet samtidigt som de får njuta av en god historia. Efteråt kan de samtala om vad de tyckte om i berättelsen.

Fysiska övningar kan t.ex. innebära att gruppen går runt i lokalen och låta kroppen leda sig (näsan, höften, hakan etc.). Sedan kan kursledaren uppmana dem att utbyta enkla meningar, som t.ex. "Vad gör du här?". De ska öva att säga samma mening på olika sätt. De kan t.ex. väsa genom tänderna eller tala med vidöppen mun, och ge orden olika innebörd.

Slutligen är det viktigt att själva lokalen förbereds för lärandet innan kursen startar. Den typiska klassrums- eller konferenssitningen med bord och stolar i rader är direkt olämplig för en kurs med muntligt berättande. Bordet skapar hinder på flera sätt, både mentalt och rent fysiskt. Bättre är då att sitta på stolar i ring. Man kan också förstärka rummet med t.ex. tända ljus eller annat som skapar trevnad och förväntan.

Praktiska aktiviteter

Praktiska aktiviteter är A och O i utvecklingen av arbetet med det muntliga berättandet. Dessa aktiviteter tillåter deltagarna att förbättra sin berättarförmåga samtidigt som de arbetar med färdigheter relaterade till målen för kursen. Exempel, övningar där berättelsen framförs inför andra för att förbättra den, stärker också språkfärdigheten. Våra berättare anser att följande typer av aktiviteter är viktiga:

- Arbeta med fysisk rörelse/gester, andning, ljud etc.
- Ordlekar/arbete med verbal kommunikation.
- Tekniker för att minnas en historia och förmedla den.
- Betoning av praktiska övningar.
- Betydelsen av dialog.

En av utmaningarna i det muntliga berättandet är processen att gå från den skrivna texten till att förmedla något muntligt. Carolin Sire betonar vikten av att lyssna på orden inte bara för deras betydelse, utan också på hur de låter (rytm, ordval etc.)

Berättaren Fred Versonnen anser att det är viktigt att deltagarna förutom tekniska och kommunikativa färdigheter bekantar sig med idén om "naturligt berättande". Kursledaren ska visa "porten" som leder deltagarna in på berättandets väg. Han bör öppna den på glänt så att de själva kan gå vidare och utforska stigen.

Suse Weisse betonar att det också finns känslomässiga nivåer som självförtroende och öppenhet som kan utvecklas genom berättarkurser.

Diane Sophie Geerts anser att en workshop alltid bör vara en subtil blandning av teoretiska delar och praktiska tillämpningar. I en workshop behöver varje individ integreras. Varje deltagares kapacitet ska uppskattas så att han eller hon kan använda de föreslagna verktygen utan rädsla. Hon tror också att målen för workshopen tydligt ska förklaras i förväg. Workshopen bör innehålla ett avsnitt där berättelser och deras rikedom utforskas, samt en mer praktisk del av det muntliga berättandet.

Vikten av dialog betonas av många berättare. Ett grundtema i vuxenutbildning och folkbildning är att stöd och utveckling sker genom samarbete och dialog. Berättaren Margaret Wenzel understryker att

varje deltagare tar med sig sin egen erfarenhet och kunskaper in i kursen. Hon säger till deltagarna, "Jag är berättare och du är guide, låt oss mötas i mitten." Deltagarna upplever sig uppskattade för det de redan kan. De får en möjlighet att reflektera över sitt arbete. Detta samverkande perspektiv gav resultat för Wenzel och hennes studenter. "De använder teorier som är ett resultat av vårt gemensamma arbete, deras profession och erfarenhet", förklarar Wenzel.

Ett antal berättarövningar fokuserar på att utveckla praktiska färdigheter. En viktig förmåga att, är hur man minns berättelser. Ett sätt är att lära berättelsens "skelett", den handling och intrig som är kärnan i berättelsen (beskrivning av förutsättningarna, konflikten upplösningen, etc.) För att utveckla mer genomgripande kunskaper, kan läraren göra en "guidad tur" med deltagarna.

Aktiviteten går ut på att, efter att ha lyssnat på berättelsen, arbetar deltagarna två och två, de vandrar runt i rummet. Den ena partnern fungerar som guide och ger en detaljerad beskrivning av vad denne ser i rummet och målar upp detaljer från berättelsen (slottet med sina glänsande torn, den mörka skogen, eremitens håla etc.) Den som blir guidad ställer frågor, och vill hela tiden veta mer.

Andra aktiviteter fokuserar på dialogen. Lekar som "skvaller", "avbrytaren", eller "lyckligtvis/olyckligtvis" har alla detta syfte. Skvaller t.ex. är en rolig övning där man arbetar i par och utvecklar berättelsen man lyssnat till. Man fyller på med skvaller som t.ex. "Har du hört vad Snövit gjorde härom kvällen. Bor med sju konstiga män, det verkar som de är inblandade i diamanthandel..."

I övningen "avbrytaren" är en deltagare huvudberättare som improviserar en berättelse. De andra avbryter med att säga ett ord som inte relaterar till historien, men måste användas i berättelsen, ordet skapar ofta en ny riktning.

På ett liknande sätt fungerar "lyckligtvis/olyckligtvis". Det är en gruppövning. En person börjar improvisera en berättelse i ca en minut. Berättelsen lämnas över till nästa person med antingen ett "lyckligtvis" eller ett "olyckligtvis", övertagaren fortsätter på samma sätt från den punkten.

Workshop

Fred Versonnen argumenterar för att storytelling är en grundläggande del i vuxnas läroprocess. Han kopplar det som är utmärkande för en bra muntlig berättare, med det som är karaktäristiskt för en bra utbildare: känn din publik, var intresserad etc. Han förklarar: "När jag utbildar lärare, frågar jag alltid "vilka lärare minns du från din skoltid?" Då beskriver de två sorters lärare, den ena kategorin var mycket dåliga och den andra mycket bra. Vi talar inte vidare om de dåliga, men väl om de bra. När jag frågar om varför dessa var så bra, utkristalliseras två skäl. Det första, att de var mänskliga, den andra att de kunde lära ut på ett passionerat och berättande sätt.

Liksom Versonnen, tycker vi att berättande skulle kunna vara en del av nästan alla ämnen och läroplaner. Vuxenutbildning som innehåller muntligt berättande, och som fokuserar på ett uppsatt mål, samt hur berättandet kan användas för att uppnå målet, blir framgångsrik. Exempel på ämnen och kurser som skulle vara idealiska, är sådana som innehåller språkträning, och kurser som riktas till s.k. riskgrupper. Möjligheten att införliva berättandet i vuxenutbildning är obegränsat.

Berättaren Aideen McBride är övertygad om att muntligt berättande är en väg för personer med svaga läs- och skrivkunskaper att lära sig ett nytt språk. De kan utveckla ordförråd och känna sig bekväma med språket innan de öppnat en enda bok. Muntligt berättande är ett öppet och informellt sätt av lärande, eleven kan förmedla innehåll utan att känna sig dum. Om deltagarna är nervösa eller rädda för formellt lärande, kan sådana känslor lämnas utanför när historien berättas. Erwen Malin pekar på att utforskandet av likheter och skillnader mellan berättelser från olika kulturer, erbjuder en utgångspunkt för diskussion som kan stärka integrering och interkulturell dialog.

Att använda berättande kan inspirera aktiviteter inom lärande. Rien Van Meensel föreslår att muntligt berättande kan användas i en språkutvecklande kontext. "Om du använder berättande i en språkkurs, kan du använda uttrycksfulla meningar som t.ex. 'hon är vacker som en...' Eleverna kan återberätta historien med en annan infallsvinkel. Läraren kan skapa en situation där eleven blir intresserad av berättelsen, och därigenom öka sitt ordförråd i det aktuella språket."

Berättandet

När en kurs innehåller muntligt berättande är framförandet en viktig del. Deltagarna får möjligheten att berätta sina egna historier och lyssna på kamraternas berättelser. Att lärarna väljer "rätt" historier är

viktigt. Verssonen lär kursledarna tre olika saker när de ska lära sig använda berättandet. Att berätta historien i bilder, dela sin egen passion och skapa dramatik och spänning. När storytelleren Nick Bilbrough, liksom många andra berättare, håller kurser får kursdeltagare berätta och uppträda med berättelser som de bearbetat under kursen, det är ofta en uppskattad avslutningsföreställning.

Framträdande - Det muntliga framförandet av berättelsen

Att berätta en historia inför åhörare kan verka skrämmande för en del. För att motverka detta är det bra att öva i små grupper om tre. Varje grupp får en egen berättelse. De berättar den för varandra i gruppen, berättelsen delas upp i början, mitt och slut. Sedan blandar läraren grupperna så att varje grupp har tre olika berättelser. Varje person berättar för de två andra deltagarna i trion. I slutet har alla i gruppen berättat en hel historia för en publik och lärt sig tre nya.

Doris Reininger föreslår att förberedande aktiviteter som att arbeta i par med dialogövningar och berättelser, bygger upp självförtroendet innan det är dags för det egna framförandet. Hon trycker på hur viktigt det är att ge varje deltagare tid för själva berättandet. Även om historien ännu inte är språkligt perfekt, inspirerar det kamraterna att själva berätta.

Caroline Sire använder framförandefasen till att öka självreflexionen hos deltagarna. De får arbeta med självbiografiskt material, s.k. "livsberättelser". Man återberättar olika minnen som kamraterna delat med sig av. Då kan deltagarna ta ett steg tillbaka från sin egen upplevelse och se på minnena från flera håll.

När vi tittar i litteraturen på de behov som vuxenstuderande har, och samtidigt ser på det muntliga berättandets grunder, har vi eftersträvat en metodologisk hållning för användandet av berättandet som pedagogiskt verktyg. Lärdomarna från användandet av muntligt berättande, har tydliggjort berättandets styrka, särskilt för lärande och gränsöverskridande kommunikation.

Mer information finns på webbsidan, där finns också nätversionen av manualen: www.sheherazade.eu

REFERENSER OCH KÄLLOR

Litteratur

Alterio, M. G. "Using Storytelling to Enhance Student Learning". *Higher Education Academy* 2002.

Barrett, M. (et ál.). "Developing Intercultural Competences through Education". *Council of Europe DG 2* 2013.

Bateson, M. C. *Peripheral Visions: Learning Along the Way*. New York: Harper Collins Publishers, Inc., 1994.

Bruner, J. *Making Stories*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.

Burk, N. M. "Empowering At-Risk Students: Storytelling as a Pedagogical Tool". Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association. Seattle: 2000.

Butcher, S. E. "Narrative as a Teaching Strategy". *The Journal of Correctional Education* 57 2006: 195-208.

Chlup, D. & T. Collins. "Breaking the Ice: Using Ice-Breakers and Re Energizers With Adult Learners. *Adult Learning* 21 (3-4) 2010: 34-39.

Clarke, M. C. & M. Rossiter. "Narrative Learning in Adulthood". *New Directions for Adult and Continuing Education* 119 2008: 61 – 92.

Coleman, W. "Literacy through Storytelling. A CPR Success Zone Action Research Project". *Cornwall Learning Forum* 2001.

Cooper, P. & L. Stewart. *Language Skills in the Classroom: What Research Says to the Teacher*. Washington: National Education Association, 1982.

Cox, A. M. & D. H. Albert (eds). *The Healing Heart for Communities: Storytelling for Strong and Healthy Communities*. New Society Publishers, 2003.

Hamilton, R. *The Last Storytellers: Tales from the Heart of Morocco*, s. 1 - 31. London: I.B. Tauris, 2011.

Horsdal, M. *Telling Lives Exploring Dimensions of Narratives*. London: Routledge, 2011.

Isaacs, W. *Dialogue and the Art of Thinking Together*. New York: Doubleday, 1999.

Johnstone, K. *Impro: Improvisation and the Theatre*. Routledge, 1987.

Kirkpatrick, R. *Stories Always*. 2012.

Knowles, M. S. *The Adult Learner: A Neglected Species*. Houston: Gulf Publishing Company, 1973 (Revised Edition: 1990).

Kreps, G. L. "The Power of Story to Personalize, Enrich, and Humanize Communication Education: My Own Story About Having Fun Spinning Tales, and Illustrating Key Points in the Classroom". Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association. New York: 1998.

Livo, N. J. & S. A. Reitz. *Storytelling, Process & Practice*. Colorado: Libraries Unlimited, 1993.

McDrury, J & M. G. Alterio. *Learning Through Storytelling: Using Reflection and Experience in Higher Education Contexts*. Palmerston North: Dunmore Press, 2002.

Mello, R. *The Power of Storytelling*. 2001.

Miley, F. "The Storytelling Project: Innovating to Engage Students in Their Learning". *Higher Education Research & Development* 28 (4) 2009: 357-369.

Myerhoff, B. *Stories as Equipment for Living: Last Talks and Tales of Barbara Myerhoff*. University of Michigan Press, 2007.

Neuhauser, P. C. *Corporate Legends and Lore: The Power of Storytelling as Management Tool*. New York: McGraw-Hill, 1993.

Parker Watkins, L. "The Educational Benefits of the Art of Storytelling". 2010.

Pellowski, A. *The World of Storytelling*. Hw Wilson Company, 1990.

Pfhal, N. L. & C.A. Wiessner. "Creating New Directions with Story: Narrating Life Experience as Story in Community Adult Education Contexts". *Adult Learning* 18 (3-4) 2007: 9-13.

Pollan, B. *Samiske beretninger*. Oslo: Aschehoug, 1997.

Read, M.M. *Traditional Storytelling Today. An International Sourcebook*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1999.

Rodari, G. *The Grammar of Fantasy: An Introduction to the Art of Inventing Stories*. New York: Teachers and Writers Collaborative, 1996.

Rossiter, M. "Narrative and Stories in Adult Teaching and Learning". *ERIC Clearinghouse on Adult Career and Vocational Education, Columbus OH* 2002 (Eric reproduction document number: ED 473147).

Stockton, F. R. "The Lady, or the Tiger?". *The Century* 1882.

Van Lakerveld (et ál.). *AQUEDUCT, Acquiring Key Competences through Heritage Education*. Alden Biesen: 2011.

Yackley, L. E. "Storytelling: A Key to Adult Learning". *Dissertation Abstract International* 67 (12) 2006, 4415A (UMI No. 3247568).

Zemke, R. & S. Zemke. "Adult Learning: What Do We Know for Sure?". *Training* 32 (6) 1995: 31-40.

Zipes, J. *Creative Storytelling: Building Community/Changing Lives*. New York: Routledge, 1995.

Berättarnas rekommendationer

Bettelheim, B. *Psychanalyse des contes de fées*. Paris: Editions, 1976.

Bjerkem, J. *Forteljingas pedagogikk: folkedikting før og no*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2004.

Boal, A. *Theater of the Oppressed*. London: Pluto Press, 2000.

Boyer, Dennis. *Initiation et sagesse des contes de fées*. Paris: Albin Michel, 1988.

de Smedt, M. *Nouvelles clés 42: Guérir par les contes*. 2004.

De Vos, G. *Storytelling for Young Adults: A Guide to Tales for Teens*. Westport: Libraries Unlimited, 2003.

De Vos, G., Harris M. & C. Barker Lottridge (eds). *Telling Tales: Storytelling in the Family*. Edmonton: The University of Alberta Press, 2003.

Duborgel, B. *Imaginaire et pédagogie*. Toulouse: Privat, 1992.

Freire, P. *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Seabury Press, 1968.

Gargiulo, T.L. *Once Upon a Time*. San Francisco: Pfeiffer, 2007.

Gersie, A. *Earthtales: Storytelling in Times of Change*. Green Print, 1992.

—. *Storymaking in Bereavement. Dragons Fight in the Meadow*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1991.

Gersie, A. & N. King. *Storymaking in Education and Therapy*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1990.

Heath, C. & D. Heath. *Made to Stick*. New York: Random House, 2007.

Holmer, M. *Professioneel vertellen*. Zoetermeer: Free Musketeers, 2009.

Jean, G. *Le pouvoir des contes*. Paris: Casterman, 1990.

—. *Pour une pédagogie de l'imaginaire*. Doornik: Casterman, 1991.

Lipman, D. *Improving Your Storytelling: Beyond Basics for All Who Tell Stories in Work or Play*. Little Rock: August House Publishers, 1999.

Loiseau, S. *Les pouvoirs du conte*. PUF, 1992.

Mateo, P. *Le conteur et l'imaginaire*. Edisud, 2005.

McCourt, F. *Teacher Man: A Memoir*. New York: Scribner, 2005.

McDrury, J. & M. Alterio. *Learning through Storytelling in Higher Education*. London: Kogan Page, 2003.

Morgan, J. & M. Rinvoluceri. *Once Upon a Time: Using stories in the Language Classroom*. New York: Cambridge University Press, 1983.

Sawyer, R. *The Way of the Storyteller*. London: The Bodley Head, 1962.

Seung, O. *Psychopédagogie du conte*. Paris: Fleurus, 1971.

Spiro, J. *Storybuilding*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Resurser på internet

FEST: Federation for European Storytelling
www.fest-network.eu

Norwegian suggestopedy organization's webpage (www.norsksuggestopediforening.no)

Homepage of Georgi Lozanov (the founder of Suggestopedy):
<http://dr-lozanov.com/en/en1.htm>

Digital library of the Bibliothèque Nationale de France:
<http://gallica.bnf.fr/>

The internet archive:
<http://www.archive.org/details/texts>

The Key Competences for Lifelong Learning:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_en.pdf

National Council of Teachers of English:
<http://www.ncte.org/positions/statements/teachingstorytelling>

Heather Forest:
www.storyarts.org

Sean Buvala:
www.seantells.com